

„Nem súlyed az emberiség!”...

Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

BARTÓK ISTVÁN

***Grammatica Hungarolatina* – Editio Kazinczyana**

Sylvester János *Grammatica Hungarolatina*ja közel háromszáz évvel az első kiadása után Kazinczy Ferenc jóvoltából jelent meg ismét nyomtatásban. A megvalósulás viszonytárságos körülményeiről sok érdekes adat maradt fenn Kazinczy levelezésében és más műveiben. Ezeket összegyűjtve képet kaphatunk róla, milyen nehéz volt a 19. század elején (is) kiadni egy olyan munkát, amely „ugyan nem fog mohón kapattatni – olly mohón, hogy nyomtatója meggazdagodjék a’ kiadásból.”¹

Kazinczynek először is meg kellett tudnia, hol található az unikum példány; utána következett a nyomtatvány lemásoltatása, a szöveg ellenőrzése, az előszó és a jegyzetek elkészítése, majd a kinyomattatás néha kilátástalannak tűnő feladata.

Az első olyan beszámolót Sylvester nyelvtanáról, amelyik bizonyosan a példány alapján készült, Weszprémi István írta, háromszor is megjelentette. Első közleményét a kassai *Magyar Museum* adta közre 1792-ben. Címe: *Tudósítás A’ leg-régibb Magyar Grammatikáról*. Keltezése és aláírása a következő: „Az illy tsekélységekben magokat gyönyörködtetőknek kedvéért írtam Debretzenben Szent Mihály’ havának 8-dik napján, 1792. Dr. Weszprémi István.”² Ugyanez a szöveg a következő évben újra napvilágot látott a bécsi *Magyar Hirmondóban*. Itt a címe: *Tudósítás A’ leg első és leg régibb Magyar Grammatikáról*. A keltezés szövege egyszerűbb, a dátumot Weszprémi az időszerejére javította: „Debreczenben, Böjt elő Havának 2-dik napján 1793-dikban. D. W. I.”³ 1795-ben az ismertetést szerzője egy gyűjteményes kötetébe is felvette.⁴

Weszprémi írásaiban nem árulta el, hol volt módja tanulmányozni a becses ritkaságot. Kazinczy Ferenc azonban fényt derített a titokra. Kiadásának előszavában a következőket

1 KAZINCZY Kis Jánosnak, 1805. aug. 9., *KazLev* 3, Budapest, 1892, 408.

2 *Magyar Museum* (Kassa), 1792, II, IV. negyed, 422–428.

3 *Magyar Hirmondó* (Bécs), 1793, [26. szám] Böjt-más havának 29dik napján, 426–431.

4 Éder Zoltán hívta fel a figyelmet arra (Sylvester *Grammatikájának* utóéletéről, Budapest, 1990), hogy Weszprémi több más írásával együtt kötetben is kiadta ezt a munkáját. „A’ Leg-régibb Magyar Grammatikáról” címmel. A keltezés megegyezik a Magyar Museumban megjelent cikkével. (WESZPRÉMI István, *Magyarországi öt különös elmélkedések*, Pozsony, 1795, 81–88.)

írja: „Dr. Weszprémi István, Debreczenben, azt a’ jelentést tevő, hogy az örökre elveszettnek vélt könyv megvagon. De hol vagon-meg, azt el nem mondotta. Gyengéjki közzé tartozott a’ nagy-embernek, szere felett rettegni dicsőségéért, ’s ha mit olykor mástól véve, nem örömet hagyta tudni, melly kútfőből merítgetett. Itt ezen felyül kincsenek becsét akarta nevelni titkolódásával. Azonban azon kedvezések szerént, mellyekkel a’ jó Öreg velem bänni szeretett, a’ mit elrejtve tartta a’ Publikum előtt, nékem nem sokáig vonakodott meg-sugni.”⁵

Így derült ki, hogy a könyvecske Sinai Miklós debreceni professzor birtokában van. A hír elterjedt a litterátus világban. Kazinczy levelezésében először 1803-ban jelenik meg a *Grammatica Hungarolatina* kiadásának gondolata. Virág Benedek biztatta a munka közzétételére: „Nem tehetnél-e szert Sylvester’ Grammatikájára? Ott Debreczenben: a’ mint mondgyák tsak 6 árkusból áll. Igen szeretném látni. Itt [Pesten] könnyen ki lehetne nyomtatni. Szerezd meg, kérlek, vagy írasd le bötűről bötűre.”⁶ Később: „Írd le in silentio és nyomattasd ki. A’ praefatzióban, ha néked úgy tetszik, arról említhetsz, hogy ezen gondolatú valék még tavaly. Küldd meg azt annak idejében. Bizony, rendes ember Sinai bátyánk! Ne szólly neki, írd le a’ könyvet és tedd hasznossá.”⁷ A feladat azonban nehezebbnek bizonyult, mint gondolták. Kazinczy mentegetőzni kénytelen Virág Benedek előtt: „A’ Sylvester Grammatikája felől mit ígértem neked, el nem felejtettem. Mindég késik teljesítése. Nehéz boldogúlni az öreggel, de meg lesz.”⁸

Kazinczy végül Sinai tudta nélkül másoltatta le a grammatikát. 1824-ben debreceni utazása alkalmából rokonáról, Fáy János városi tanácsosról írja: „[...] most a könyvvásárlás szép dühe szállotta meg. Az ő birtokában van Sylvester magyar grammatikája, melyet én 1804. lopva másoltattam le.”⁹

Más helyen részletesebben megemlékezik a történetekről: „Gyakran megfordulván így Debreczenben, kértem a hivataljából kilépett prof. Sinai Miklóst, hogy Sylvester (Erdősi) Jánosnak deák nyelven írt és Nagy-Szigetben kiadott magyar grammaticáját, mely nála találtatik és sehol egyéb helyett nem, vagy nékem engedje, hogy lemásoltathassam, vagy számomra maga irassa le. Megígérte az utolsót, de ámbár a könyv kisded, nem teljesítette a mit ígért, s láttam feleleteiből, hogy azt teljesíteni nem is fogja. A tudós savanyú embert most igen terhes nyavalya ér. Éltem az alkalommal, s rá vevém fiát, hogy tegye meg, a mit atyjának ígéretei után jussom vagon várni, kívánni. Ez megnyeré derecskei rector Obernyik barátját, hogy kérésemet teljesítse, s így kiadhatám azt Pesten, 1808-ban Magyar Régiségek és Ritkaságok címe alatt, nagy örömeire ügyünk barátjainak, és kivált

5 *Magyar régiségek és ritkaságok*, kiad. KAZINCZY Ferenc, Pest, 1808, VI.

6 VIRÁG Benedek Kazinczynak, 1803. máj. 16., KazLev 3, Budapest, 1892, 59.

7 VIRÁG Benedek Kazinczynak, 1803. nov. 27. – uo., 124.

8 KAZINCZY Virág Benedeknek, 1804. márc. 12. – uo., 187.

9 *Kazinczy Ferenc utazásai*, kiad. BAJZA József és SCHEDEL Ferenc, Pest, 1873, 31.

Révai Miklósnak. A könyv Sinainak halála után, sok egyéb becses, bár kisdud portékáival a debreceni consil. Fáy János birtokába mene által, s több nyomtatványa a munkának mind ez idáig nem találtatott. Ez egyet is egykori birtokosának fősvénysége tartotta meg, mely a vékony könyvet egy vastagabb megé kötteté, hogy annak kénytelen ne legyen új táblát adni.”¹⁰

A másoló, Obernyik József Csokonai „szíve szerént való barátja.” 1804. április 25-étől 1806. szeptember 26-ig volt rektor Derecskén.¹¹

A másoltatás történetét Kazinczy a kiadás előszavában így foglalja össze: „Így a’ könyvnek nyomába vezetettvén, annak birtokosát, Tiszt. Sinai Miklós Urat szinte az erőszakig vitt kérésimmal addig ostromlottam hogy azt számomra másoltatná-le, míg három esztendei várakozásom után, segédemre kelvén Sándor fijának szent fortélyai, kívánságomat végre teljesedve látom, ’s már most sietek azt közre eresztteni, hogy a’ mit tőlünk az idők’ mostohasága megirígylett, másod ízben bírassuk.”¹²

Kazinczy a kiadás hibáinak okát is a kedvezőtlen körülményekben látja: „E’ részben mentségemre lehet az, hogy az idv. Öreg, ki ezt a’ kincsét olly gyengeséggel örzötte, hogy azt sem nékem kölcsön adni, sem a’ tulajdon maga által választott Másolóknak, még lakószobájában is, elébe tenni nem bátorkodott, megtudván fijától, hogy azt a’ leíratás végett ez vitte-ki, nyugtalansággal sürgette visszavitelét, úgy hogy nékem az öszve hasonlításra három óránál több időm nem maradt.”¹³

Megvolt tehát végre a kézirat. Kazinczy először Nagy Gábor közbenjárását kérte a kiadáshoz: „Ezt a’ Mst adja meg az Ur Pestre érkezvén Eggenberger könyváros Urnak; ’s szöjljon vele az eránt, hogy ő ezt nyomtattassa.”¹⁴

Kazinczy 1804 nyarán a *Magyar Kurír*-ba cikket írt, amit később többször említ levelezésében. Büszke saját szöveggondozói munkájára: „Míg ezen levelemet veszed, látni fogod az újság levélben, mit készítek Sylvesterrel és az első falusi oskolák’ Ábéczejével. El ne rettenj sokat ígérő ’s kevély címjétől. Mind azok a’ miket ott olvasandasz, azt mutatják, hogy a’ két régi Magyar munkával azt cselekedtem, a’ mit a’ Classicusok’ Editorjai szoktak” – írta Kis Jánosnak.¹⁵ Az „újságlevélben” a Tudománybéli Jelentések között olvasható:

„Kevés idő múlva Pesten fog meg jelenni következő című munka: – Joannes Sylvesternek, az az Szinnyérváraljai Erdösi Jánosnak, Magyar Deák Grammatikája; nyomt. Új Szigeten, 1539. és: a’ Krakкаи 1549. kijött Orthographia Vngarica. – Ezt Kir. Palota Mester, Somogyi Fő Ispán, Szent Januarius Rendebeli Csillagos Lovag, ’s Göttingi

10 KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, Bp., 1879, 228–229.

11 CSOKONAI VITÉZ Mihály K.-nak, 1804. jún. 12., *KazLev* 3, Bp., 1892, 199, 530.

12 *Magyar régiségek...*, VI–VIII.

13 Uo., XXII–XXIII.

14 KAZINCZY Nagy Gábornak, 1806. jún. 19., *KazLev* 3, Budapest, 1892, 372.

15 KAZINCZY Kis Jánosnak, 1805. júl. 14. – uo., 379.

Tudom. Társ, Sárvári Felső Vidéki Gróf Széchényi Ferencz Excell. Nemzeti Bibliothecájából: amazt azon egyetlen-egy nyomtatványból, mely a' mi időnkre, a' mennyire ugyan még eddig tudatik, egyedül jutott el, 's Sinay Miklós Úrnak kincsei közt Debreczenben tartatik, általvette, Elöbeszédjeiket megírta, 's kritikái 's philologiai glosszákkal elhintette Kazinczy Ferencz. – Ez a' híradás azoknak, a' kik a' dolgokat a' magok' érdemek szerint betsülni tudják, addig is örvedetes újság lészen, míg a' munka a' sajtó alól kiszabadulánd. A' Sylvester Grammaticája, mellynek, a' mint említve van, minden exemplárjai annyira elfogytak, hogy egyedül az az egy jöhetett-által a' mi időnkre, azon felyül hogy legelső Grammaticánk, a' melly valaha íratott, első magyar könyv is melly magyar földön nyomtatott: mert ha a' Mátyás Király' Budai igen hamar elenyészett typographiáját oda nem számláljuk, (mellyben tsak egy rövid Chronicon Hungariae jött ki 1473-ban) úgy ez a' Tárnok-mester, továbbá Bán, végre Palatinus Nádasdi Tamás' typographiája volt az, a' melly a' Hazában legelőször felállított."16

Kazinczy Révai Miklóst kérte fel a korrektúrára, amit a tudós professzor el is vállalt, de már kezdetben aggódott a vállalkozás költségei miatt: „Silvester Grammaticáján igen örvendek, hogy egyszer már kivetetik a' setét homályból. Azt én is igen óhajtottam. A' correcturát örömet vállalom magamra: tsak Eggenbergert el ne rettentse a' drága kiadás.”17 Kazinczy Ragályi Tamástól értesült róla, hogy maga Révai beszélte le a kiadót a munkáról. A javítással kapcsolatban írta Ragályi, hogy „[...] a' sietésre szükség nem lévén, minthogy Eggenberger Ur a' Prof. Révai tanásából a' nyomtatást magára nem válallya, nem reménylhetvén a' nyomtatványok keletét.”18

Révai lépése igen érzékenyen érintette Kazinczyt, de nem adta fel a reményt: Kis Jánosnak ezt írta: „Sylvestert Eggenberger nem akarja felvállalni, Prof. Révai által elijesztetvén, a' mint Correspondensem írja, hogy a' munka nem kap vevőt. Egy 1539ben kijött Rudimenta ugyan nem fog mohón kapattatni – olly mohón, hogy nyomtatója meggazdagodjék a' kiadásból – de rendes, hogy azt egy M. nyelv Professzora mondja Eggenbergernek. Török, szakad, a' munka ki fog jönni.”19

Cserey Farkasnak így panaszkodott: „Tudja a' Mélt. Úr az újság levelekből, hogy Sylvestert mi teheti figyelmet érdemlővé még a' nem literátor előtt is. Azt várhattam tehát, hogy a' M. nyelv Professzora az Universitásnál boldogítani fogja szándékamat. Most veszem tudósítását egy barátomnak, hogy Eggenberger nem vállalhatja-fel a munka kiadását, mert Prof. Révai rettentti, hogy a' munka nem lesz kapós. Pedig én a' munkát egy nagy gonddal írt Praefatio 's critica glossák által tettem igen is kapóssá.. [...] Mostan

16 Magyar Kurír, 1805. júl. 19, 94–95.

17 RÉVAI Miklós K.-nak, 1805. júl. 14. KazLev 3, Bp., 1892, 380.

18 RAGÁLYI Tamás K.-nak, 1805. aug. 2. – uo., 402.

19 KAZINCZY Kis Jánosnak, 1805. aug. 9. – uo., 408.

tehát Sylvesteremet magam adom-ki, melly annyival terhesebb, minthogy familiámmal meghasonlottam, és a' jövedelmem a' dolognak törvényes elintézetéig megreked.”²⁰

Szorult anyagi helyzetében Kazinczy bizonyára nem minden célzatosság nélkül említette báró Prónay Sándor császári és királyi kamarásnak, hogy mekkora összegre lenne szüksége terve megvalósításához: „[...] Sylvesternek Grammaticáját 's Dayka Gábornak verseit nyomtattatom. Mind a' kettőt ismerheted a' minapi újságlevelekből. Sylvester felől azt reméltem, hogy Eggenberger a' maga költségén fogja kiadni. Azt izente, hogy el van rettentve Prof. Révai által, a' ki azt állítja, hogy a' munka nem kap elég árost. 'S a' legelső Magyar Grammatica, melly az ismeretes bibliothecákban a' Sinai Miklósén kívül sehol nem találatik, illy hidegséget érdemlett-e? – Lelek én olly nemes gondolkozású Hazafit ennek is, a' ki száz arany áldozatot nem tart haszontalan pénzfecsérlésnek, 's felsegáll. De sajnálnám, ha elkésne megjelenése.”²¹

Prónay azonban nem értette a gyengéd célzást, így Kazinczynak anyagi támogatás nélkül kellett megoldást találnia. Kénytelen volt ismét Révaihoz fordulni. Másodszorra arra kérte, hogy a kéziratot Trattner Mátyás nyomdájába juttassa el, és továbbra is vállalja a korrektúrát: „Küldöm a' debreceni vásárosok által a' Sylvester Grammatikájának első mását is, hogy ha majd, a' mint azt megígérni méltóztattál, az árkusokat a' betűrakó botlásaitól megtisztogatni fogod, 's kétséged támad eggy vagy más esetben, ez neked vezéred lehessen.”²² Egy héttel később: „Ímhol Sylvesternek betűről betűre vett mása; ímhol Előbeszéde is, úgy a' mint azt kirakatni óhajtom. Engedd meg, hogy ígéretedre számot tarthassak 's kérhesselek, hogy a' gyomok' kitisztogatásának terhét magadra vállalni méltóztassál. Mely hogy annál kevésbb alkalmatlanságodra essék, jónak látnám, ha tanítványaidd közül kettőt ollyat, kihez bízatsz, kiválasztanál, és Átalok Sylvesternek ezt a' mását amazzal, a' melly már a' Nyomtatónak kezeiben vagon, öszvehasonlítanád, 's meghagynád nekik, hogy kivált a' magyar textusra vigyázzanak, ne hogy az másképpen legyen accentizálva a' Pesti új kiadásban, mint a' régiben volt. A' deák textusnak orthographiáját tetszésedre bízom [...]”²³

1806 februárjában Révai örvendetes hírekkel szolgált: „Két árkust raktak már, mindjárt az első hétben, tudós igyekezetedből. [...] A' correcturát szorgalmasan megteszem, és híven, tsak egy húzásotskát sem változtatok meg kedved ellen.”²⁴ Imprimálás céljából Kazinczy is megkapta a korrektúraíveket, amelyeken lelkesen dolgozott: „Helységbeli postánk tized napi megmagyarázhatatlan kimaradása után tegnap estve hozzá hozzám becses leveledet Sylvesternek két árkusával. Annál kedvesebb volt megpillantása, mivel rég olta vártam. Igen jól esett, hogy minekelőtte az exemplárok lenyomattatnak, végig-

20 KAZINCZY Cserey Farkasnak, 1805. aug. 15. – uo., 435.

21 KAZINCZY B. Prónay Sándornak, 1805. szept. 15. – uo., 435.

22 KAZINCZY Révai Miklósnek, 1806. jan. 4., KazLev 4, Budapest, 1893, 6.

23 KAZINCZY Révai Miklósnek, 1806. jan. 11. – uo., 10.

24 RÉVAI Miklós Kazinczynak, 1806. febr. 10. – uo., 40.

futhatám ezt a' két árkust. Hibákat is igazítottam rajtok, 's szemesebbé is tettem a' Betűszedőt azokra, a' mik a' nyomtatásnak szépséget adhatnak.”²⁵

Kazinczy öröme azonban nem tarthatott sokáig. Révai októberben szomorú fejleményekről számolt be: „Trattnert sok ínség érte. Legényei részént megbetegedtek, részént eloszlottak: 's ugyan akkor nálunknál hatalmasb urak megterhelték műhelyét több siettető munkákkal. Fenakadott Szilvester Grammaticája. Én kedvetlenségemben, 's nyavalygó állapotomban, feléje sem mentem tovább két hónapnál.”²⁶

A kiadás ügye elakadt, a levelezésben több mint egy évig nem esik szó a grammatikáról. A következő adat 1808-ból származik: Kazinczy talán le is tett róla, hogy a munka valaha újra nyomdafestéket láthat. Februárban egy latin nyelvű levél kíséretében elküldte a kéziratot Széchényi Ferenc könyvtárába. A latin nyelvű kísérőlevelet a könyvtár őrének, Miller Jakab Ferdinándnak címezte. Felhívta a figyelmét, hogy ez az egyetlen példányról készült másolat: „Hic accipe apographon Grammaticae Sylvestri, ex unico illo exemplo, quod aetatem tulisse creditur, exscriptum [...]”²⁷

A szépen bekötött kézirat elejére a következő ajánlást írta Kazinczy:

Sylvesternek, az az Erdősi Jánosnak, magyar-deák Grammatikája.
Nyomt. Új-Szigetben, Nádasi Tamásnak műhelyében, 1539.

Azon nyomtatványból, mely, a' mennyire eddig tudnunk lehet, maga maradt fenn a' mi időnkig, és most Debrecenben nyúgodalomra-lépett Professor Sinai Miklós Úrnak birtokában vagyon, általvettem és nyomtatás alá bocsátottam, ezen Sinai Sándor Úr által számomra lemásoltatott kézírást pedig Fő Méltóságú Gróf Széchény Ferencz Arany Gyapjas Vitéznek, a' Szent Januárius Nápolyi Rende' Nagy-Keresztesének, Kir. Palota-Mesternek, Somogy Várm. Fő Ispánnak, a' Hétszemélyi Ítélszék' Bírójának, az Apostoli Felség' Kamarásának 's Országglásbeli Titkai' Belső Tanácsosának, a' Göttingai Tudósok' Társának, hogy az általa a' Hazának adott Bibliothéka' kincsei ezzel is öregbítessenek, által-nyújtottam

én Kazinczy Ferencz,
Széphalom, Abaujban, Februárban, 1808.²⁸

Bizonyos, hogy ha ez vagy ennek egy pontos másolata volt a nyomdai kézirat, a korrektúra során még volt munka vele. Legszembetűnőbb, hogy a másoló a rövidebb héber szövegeket néhol beírta, többnyire azonban üresen hagyta a helyüket, a hosszabb szakaszokét minden esetben.

25 KAZINCZY Révai Miklósnak, 1806. márc. 15. – uo., 85–86.

26 RÉVAI Miklós Kazinczynak, 1806. okt. 1. – uo., 347.

27 KAZINCZY Miller János Ferdinándnak, 1808. febr. 13., KazLev 5, Bp., 1894, 316.

28 Jelzete az OSZK Kézirattárában: Quart. Lat. 113. 1r

A kézirat érdekessége, hogy a címlapot, a bevezető verseket és a Theodornak szóló ajánlást kétszer is tartalmazza. Az elején gondosan megformált betűkkel, nagyon szép írással,²⁹ majd ez után ismét elkezdődik a szöveg előlről, és ugyanazzal a kevésbé igényes, de jól olvasható írással folytatódik végig.³⁰ A legvégén olvasható Kazinczy írásával: „A’ könyvnek itt vége van.”³¹

Márciusban Kazinczy újra intézkedni próbált a kiadással kapcsolatban. Felvetődött a harmadik nyomdász, Mossóczy Instítóris Károly, bár még Trattnerrel sem mondott le: „Instítóris sokba fog és alig ha kevésre nem ér. Most írok épen Trattnernek, hogy ha Instítóris nem akarja Sylvesteremet nyomtatattani, nyomtassa az én erszényemre, de nyomtassa végig valaha, elég volt három esztendő olta heverni.”³² A nyomtatást végül Instítóris vállalta, aminek hamar megmutatkozott az eredménye: „Íme küldöm a’ Sylvester kész árkusait a’ végső megtekintés végett ’s újítom alázatos kérésemet, hogy a’ megváltoztatott Praefatiót mennél előbb vehessem kezemhez” – írta.³³

Éder Zoltán szerint az ismert, 1808-as Kazinczy-kiadásnak van egy előzménye, ami a következő címmel jelent meg: „Sylvesternek, Magyar–Deák Grammatikája. Nyomt. Uj-Szigeten, 1539. – A’ Krakkai 1549. kiadott Orthographia Vngarica – ‘S Varjas Jánosnak E vocálisú éneke, Újra kiadta Kazinczy Ferencz, Pesten, Mossóczy I. Károly Könyvárósnál, 1807.” – idézi minden további hivatkozás nélkül.³⁴

Erre a kiadásra nem sikerült ráakadnom. Tartok tőle, hogy Édert valamiféle téves bibliográfiai adat vezethette félre. Az 1807-es, Instítórisnak tulajdonított előzmény azért tűnik valószínűtlennek, mert, mint a fentiekből kiderül, 1808 márciusában Kazinczy még nem tudta, Trattnerre vagy Instítórisra számíthat-e. Instítóris idézett sorait a „végső megtekintés végett” elküldött ívekről 1808 áprilisában keltezte. Kazinczy levelezésében – ahogy már említettem – 1807-ben egy szó sem esik Sylvester grammatikájáról. Nehéz elképzelni, hogy ha az évek óta húzódo próbálkozások végre eredményre vezettek volna, akkor arról Kazinczy ne számolt volna be. A *Pályám emlékezetében* is 1808-ra teszi a kiadást.³⁵ Az sem lehet véletlen, hogy az 1808-as kiadás előszavában Kazinczy, mint már idéztem, így ír régi tervéről: „kívánságomat végre teljesedve látom, ’s már most sietek azt közre eresztetni, hogy a’ mit tőlünk az idők’ mostohasága megirigylett, másod ízben bírassuk.” Ha 1539 és 1808 között a munka megjelent volna, akkor a legutóbbi megjelenést a harmadiknak kellett volna neveznie.

29 Uo., 2r–3v

30 Uo., 4r–51v

31 Uo., 51v

32 KAZINCZY Kis Jánosnak, 1808. márc. 14., KazLev 5, Budapest, 1894, 358.

33 Mossóczy Instítóris Károly K.-nak, 1808. ápr. 1. – uo., 404.

34 ÉDER, *i. m.*, 17–18.

35 KAZINCZY, *Pályám emlékezete*, 229.

Annál többször írt az ismert edícióról. 1808 augusztusában azzal büszkélkedhetett Kölcseynek, hogy már csak az előszó hiányzik: „A munka valahára elkészült, ’s csak azt várom, hogy tudhassam. Azonnal le lesz nyomtatva a’ praefatio is.”³⁶ A hónap közepén már remélte, hogy „a’ Pesti vásárkor kapható lesz a’ könyv”.³⁷ A kötet megjelenéséről augusztus 19-én tájékoztathatta Kis Jánost: „[...] szeretném ha Sylvesteremet, melyly Magyar régiségek ’s ritkaságok nevezete alatt lépett-ki a’ sajtó alól e’ holnapban, legalább Praefatiómat ’s jegyzésimet magadnak felolvastatni parancsolnád – szemeidre nézve mondom felolvastatni ’s nem olvasni.”³⁸

A kiadás minden költségét Kazinczynak kellett fizetnie: „Azt Institoris nyomtatta ingyen, az az nekem legkisebbet sem térítvén-meg abból a’ mibe került; pedig sokba került. Tehát ezzel egy barátomnak sem fogok kedveskedni, nem úgy mint Egyveleg Írásimnak első kötetéből, mellynek Te is vetted, reménylem, egy nyomtatványát” – mentegetőzött Pápay Sámuelnek.³⁹ Hasonlóképpen panaszkodott Rummy Károly Györgynek is: „Sylwesters exemplar, das aus dem einzigen gedruckten abgeschrieben ward, kostete mich ohngefähr 100 f. und das Portrait meines Onkels [K. András] ist durch mich dem Institoris hingeschenkt. Er gibt mir auch nicht ein einziges exemplar. Der ganze Gewinnst bis auf den letzten xr. ist sein.”⁴⁰

Vége-valahára tehát, ha nem is kis anyagi áldozatokkal, de elkészült a kiadás – ahogyan Kazinczy írta az idézett „újságlevélben” –, nagy örömeire „azoknak, a’ kik a’ dolgokat a’ magok’ érdemek szerint betsülni tudják.”

36 KAZINCZY Kölcsey Ferencnek, 1808. aug., KazLev 6, Budapest, 1895, 65.

37 KAZINCZY Pápay Sámuelnek, 1808. aug. 14. – uo., 26.

38 KAZINCZY Kis Jánosnak, 1808. aug. 19. – uo., 1895, 37.

39 KAZINCZY Pápay Sámuelnek, 1808. aug. 14. – uo., 26.

40 KAZINCZY Rummy Károly Györgynek, 1808. szept. 5. – uo., 71.